

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

FƏLSƏFƏ
FƏNN PROQRAMI

İxtisasın şifri və adı: 060212 - Hüquqşünaslıq

Əyani təhsil
(bakalavr hazırlığı)

BAKİ- 2017

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

FƏLSƏFƏ
FƏNN PROQRAMI

İxtisasın şifri və adı: 060212 - Hüquqşünaslıq

Əyani təhsil
(bakalavr hazırlığı)

*Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər
Nazirliyinin Polis Akademiyasının
Elmi Şurasının 19 dekabr 2016-cı il
tarixli iclasının (protokol №2) qərarı
ilə təsdiq edilmişdir.*

BAKİ - 2017

Fənn proqramı Polis Akademiyasının “İctimai elmlər” kafedrasında hazırlanmışdır.

- Elmi redaktor:** DİN-in Polis Akademiyasının rəisi,
polis general-mayoru, hüquq üzrə
fəlsəfə doktoru, dosent **N.T.Əliyev**
- Tərtib etdilər:** İctimai elmlər kafedrasının dosenti,
polis mayoru, iqtisad üzrə fəlsəfə
doktoru **A.Ə.Namazov**
- İctimai elmlər kafedrasının baş
müəllimi, polis kapitanı **R.Y.Qasımov**
- Rəyçilər:** DİN-in Polis Akademiyasının
«Cinayət hüququ» kafedrasının
baş müəllimi, polis polkovniki,
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru **R.Rüstəmov**
- Azərbaycan Universitetinin
“İctimai elmlər” kafedrasının
müəllimi, fəlsəfə üzrə fəlsəfə
doktoru **Q. Səfərov**

ÖN SÖZ

Fəlsəfə müasir təhsilalanların sosial-humanitar hazırlığında mərkəzi yerlərdən birini tutur. O, şəxsiyyətin dünyagörüşünün formalaşmasına mühüm töhfə verməklə, onun fəal vətəndaş və vətənpərvərlik mövqeyinin təşəkkülünü təmin edir, müasir mədəniyyət və sivilizasiyanın fundamental inkişaf xüsusiyyətlərini adekvat şəkildə qiymətləndirməyə imkan yaradır. Fəlsəfənin öyrənilməsi, təhsilalanların həm dünya, həm də Azərbaycan fəlsəfi fikrini mənimsəmələrinə, onlarda bu irsə yaradıcı münasibətin formalaşmasına və sərbəst fəlsəfi düşüncə vərdişlərinin inkişafına istiqamətlənmişdir. Bununla əlaqədar, fəlsəfi biliyin dinamikasının geniş tarixi-mədəni kontekstdə öyrənilməsi, onun təkamülünün insanın mənəvi mədəniyyətinin inkişaf məntiqi ilə qarşılıqlı əlaqəsi və müasir sosial reallıqların fəlsəfi cəhətdən başa düşülməsi qarşıda duran mühüm vəzifələrdən biridir.

Polis Akademiyasında mütəxəssis-vətəndaş kimi hazırlanan kursantlar öz ixtisasına dərinləndirən yiyələnməklə yanaşı, həm də geniş dünyagörüşünə malik olmalı, xalqımızın fəlsəfi, mədəni irsini dərinləndirən mənimsəməli, onu yüksək səviyyədə təmsil etməyi bacarmalı və ümumbəşəri mənəvi dəyərlərə söykənərək öz əməli fəaliyyətində onları rəhbər tutmalıdır. Hər bir DİO əməkdaşı yuxarıdan verilən göstərişləri, sərəncam və qərarları bacarıqla yerinə yetirməklə bərabər, həm də yaradıcı və təşəbbüskar olmalıdır. Bu keyfiyyətləri formalaşdırmağın yollarından biri də fəlsəfi dünyagörüşünə sahib olmaqdan keçir.

Kurs üzrə yekun nəzarət kimi imtahan nəzərdə tutulmuşdur. Proqramın mənimsənilməsi nəticəsində kursantlar bacarmalıdırlar:

- Dünyanın bir tam kimi dərk edilməsi forması kimi fəlsəfənin əsas problemləri haqqında təsəvvürə malik olmaq;
- Fəlsəfənin təşəkkülünün tarixi mərhələlərini, habelə tanınmış filosofların həyat və yaradıcılığı haqqında zəruri məlumatları bilmək;
- Müasir dövrün əsas fəlsəfi cərəyanlarına bələd olmaq;
- Dünyanın dərk olunmasına müxtəlif metodoloji yanaşmaları ayırd etmək;
- Mürəkkəb problemlə vəziyyətlərdə təfəkkür qanunlarını tətbiq edə bilmək;
- Öz dünyagörüşünün əsaslarını möhkəmləndirmək.

Tədrisi 45 saat həcmində nəzərdə tutulan “Fəlsəfə” fənni üzrə fənn proqramı 11 mövzunun daxil olduğu 3 bölmədən ibarətdir. Hər bir mövzuya seminar məşğələləri üçün müzakirə olunacaq problemlər, o cümlədən zəruri ədəbiyyat siyahısı da əlavə edilmişdir.

TEMATİK PLAN

	Mövzuların adı	Mövzuya ayrılış vaxt	Mühazirə	Seminar	Kollokvium
1	2	3	4	5	6
I Bölmə. Fəlsəfəyə giriş					
1	Fəlsəfənin predmeti və metodu	4	2	2	
II Bölmə. Fəlsəfə tarixi					
2	Qədim dünyada fəlsəfi fikir	4	2	2	
3	İslam fəlsəfəsi	4	2	2	
4	Kollokvium				2
5	Azərbaycanda fəlsəfi fikrin inkişafı	4	2	2	
6	XIX-XX əsrlərin fəlsəfi cərəyanları	4	2	2	
III Bölmə. Fəlsəfənin əsas problemləri					
7	Fəlsəfədə varlıq və materiya problemi	4	2	2	
8	Şüur, onun mənşəyi və mahiyyəti	4	2	2	
9	Kollokvium				2
10	İdrak nəzəriyyəsi	4	2	2	
11	Dialektika	6	4	2	
12	İctimai şüurun quruluşu və formaları	4	2	2	

13	Kollokvium				2
1	2	3	4	5	6
14	Fəlsəfədə insan problemi	3	2	1	
	CƏMİ:	45	24	21	

• **“Fəlsəfə” fənni üzrə Polis Akademiyasının ümumi kitabxanasında mövcud olan dərsliklər və dərs vəsaitləri:**

1. Fəlsəfə (Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti). Bakı, 1999.
2. Fəlsəfə. Ensiklopedik lüğət. Bakı, 1997.
3. Fərhadov M. Fəlsəfənin əsasları (dərs vəsaiti). Bakı, 2006.
4. Rüstəmov Y. Fəlsəfənin əsasları (dərs vəsaiti). Bakı, 2007.
5. Fəlsəfə (Mühazirələr toplusu. Dərs vəsaiti). Tərtib edənlər: T.F.Əliyev, R.Y.Qasımov, A.Ə.Namazov. Bakı, 2016.

I BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ TARİXİ

Mövzu 1. Fəlsəfənin predmeti və metodu

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Fəlsəfi biliyin predmeti və spesifikliyi. Fəlsəfənin meydana gəlməsinin sosial və qneseoloji aspektləri.

Fəlsəfə elmi ilə bağlı diskussiyalar. Fəlsəfənin digər ictimai elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsi. İnsanın və cəmiyyətin fəlsəfəyə ehtiyacı. Fəlsəfə elminin predmeti haqqında müasir konsepsiyalar.

Fəlsəfi dünyagörüşü və onun strukturu. Fərdin varlığı və insanın dünyaya münasibəti dünyagörüşünün mənbəyi və əsas məsələsi kimi. Mifologiya və dini etiqadlar- fəlsəfi biliklərin mənəvi mənbəyidir. Fəlsəfənin yaranması haqqında mifoloji və qneseoloji konsepsiyalar.

Din dünyagörüşünün başlıca forması kimi. İbtidai icma dövrünün dini inanları: animizm, antropomorfizm, fetişizm, totemizm, şamançılıq, magiya.

Mifologiya – qədim folkloru – mifləri, eposları, nağılları və rəvayətləri öyrənən elmdir.

Mifik dünyagörüşünün düşüncələrlə, bədii-emosional həyəcanlarla və ictimai illüziyalarla bağlılığı.

Dünyagörüşü bilik və dəyərin, dünyaduyumu və dünyaaanlamının, inam və zəkanın, əqidə və şübhənin, ənənəvi yaradıcı təfəkkürün ictimai və fərdinin mürəkkəb, ziddiyyətli vəhdəti kimi.

Fəlsəfə və elm: oxşar və fərli cəhətlər. Fəlsəfə nəzəri cəhətdən formalaşmış dünyagörüşü kimi. Fəlsəfədə millilik və ümumbəşəriilik. Milli fəlsəfənin ümumdünya fəlsəfəsinə münasibətdə nisbi müstəqilliyi. Milli fəlsəfə, milli özünüdərkən nəzəri əsasları. Milli müstəqillik və milli fəlsəfənin inkişafı üçün yeni şərait.

Fəlsəfənin sosial funksiyaları. Fəlsəfənin inkişafının tarixi mərhələləri.

Mövzu 2. Qədim dünyada fəlsəfi fikir

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Qədim Misir və Babilistanda maddi və mənəvi mədəniyyətin inkişafı. Elm və kosmoqonik mifologiyanın fəlsəfi ideyaların meydana gəlməsinə təsiri. Qədim Misir və Babilistanda fəlsəfi ideyaların rüşeymləri.

Qədim Hindistanda cəmiyyətin sosial-siyasi strukturunun səciyyəvi cəhətləri: Varnalar (kastalar). Vedlər qədim Hind fəlsəfəsinin əbədi, dini-mifoloji abidəsi kimi. Qədim Hind fəlsəfəsinin materialist və idealist təlimləri.

Vayşəşiklər – ilk atomizm məktəbi kimi. Hind fəlsəfəsinin ortodoksal və qeyri-ortodoksal məktəbləri.

Buddizm – ən geniş yayılmış və ən qədim dünyəvi dinlərdən biri kimi. Buddizm fəlsəfi təliminin ideoloji əsasları.

Qədim Çin fəlsəfəsində mənəvi fəlsəfi məktəb və təlimlərin formalaşması. Mo-tszı fəlsəfi məktəbi. Konfutsilik təlimi. Qədim

Çin praqmatik fəlsəfəsində daosizmin rolu. Daosizmdə insanla kosmosun harmoniyası prinsipi.

Qədim Şərq fəlsəfəsinin dünya fəlsəfi fikrinin inkişafındakı xidmətləri.

Antik fəlsəfənin formalaşmasına təsir göstərən sosial-mədəni faktorlar. Qədim Yunanıstanda fəlsəfi fikrin formalaşması, müxtəlif fəlsəfi məktəblər və onların xüsusiyyətləri. Yunan fəlsəfəsi və mifologiyası. Antik naturfəlsəfə və onun əsas prinsipləri. Yunan-Roma fəlsəfəsinin inkişaf mərhələləri.

Milet məktəbi ilk elmi məktəb kimi. Fales, Anaksimandr, Anoksimenin fəlsəfi düşüncələri. Eley, pifaqorçular və digər məktəblər. Ksenofont, Parmenid, Zenon fəlsəfi düşüncələri. Antik dialektikanın inkişafı-Heraklit. Atomistlər məktəbi: Lepkipp, Demokrit.

Klassik dövr yunan fəlsəfəsi. Sofistlər, Sokrat, Platon və Aristotel. Peripatetiklər məktəbi Ellinizm məktəbləri.

Ellinizm dövrü fəlsəfəsinin xüsusiyyətləri. Epikür atom-molekul nəzəriyyəsinin davamçısı kimi.

Qədim Roma fəlsəfəsi. Romada epikürçülüyn təbliği və inkişafı. Lukretsi Karın materialist fəlsəfi təlimi. Ellinizm –Roma fəlsəfəsinin əsas cərəyanları: skeptisizm, epikürizm, stoisizm, neoplatonizm .

Antik dövrün filosoflarının kosmoqonik görüşlərinin Kopernik və Qalileyin kəşflərinə təsiri.

Mövzu 3. İslam fəlsəfəsi

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Dini dünyagörüşü və islam fəlsəfəsinin formalaşması. «Qurani-Kərim» müsəlman dini təliminin əsas mənbəyi kimi. Antik və Qədim Şərq fəlsəfəsinin islam fəlsəfəsinin formalaşmasına təsiri.

Müsəlman ilahiyyatının 3 əsas elementi. Mötəzillər-islam dini fəlsəfəsinin ilk nəzəriyyəçiləri və islam dinində rəsionalizm istiqamətli ilk teoloji sistemin yaradıcıları kimi. Əşarilik.

Ortodoksal islam şolastikası-Kəlam. Cəbrilər (cabbarilər) və qədərilər arasında gedən ehkamçılıq mübahisələri. İslamda ontologiya və qnoseologiya məsələlərinə münasibət. İslam fəlsəfəsinin əsas problemləri.

İslam peripatetizmi və onun görkəmli nümayəndələri: Əl-Kindi, Əl-Fərabî, İbn Sina, İbn Rüşd, Bəhmənyar. İslam fəlsəfi fikrinin formalaşmasında Əl-Fərabî, İbn Sina və Bəhmənyarın rolu. İbn Haldunun fəlsəfi görüşləri.

Sufizm islamda yaranan ilk mistik cərəyandır. Sufiliyin əsas təlimləri: “Vəhdət əl-Vücuda” və “Vəhdət əl-Şühud”. Sufi filosoflar: Həsən əl-Bəsri, Əl-Ərəbi və s. İslam dininin digər cərəyanları.

İslam neoplatonizmi. “İhvan əl-Səfa” (“Paklıq qardaşları”) alimlər qrupunun fəaliyyəti. Hürufilik islam neoplatonizminin təzahür formalarından biri kimi. İslam panteizmi. Əbu-Həmid əl-Qəzalinin fəlsəfi görüşləri.

Müsəlman mütəfəkkirlərinin dünya mədəniyyətinə verdiyi töhfələr.

Mövzu 4. Azərbaycanda fəlsəfi fikrin inkişafı

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Azərbaycanda fəlsəfi fikrin meydana gəlməsi və inkişaf mərhələləri. Maqların fəlsəfəsi.

Zərdüştlük. «Avesta»nın Azərbaycan fəlsəfəsinin inkişafında rolu. “Avesta”nın strukturu və əsas müddəaları. “Avesta”dakı dualizm. Xeyir və Şərin mübarizəsi.

Zərvanilik. Manilik. Işıq və zülmətin mübarizəsi ideyası. Manilikdəki asketizm və axirət dünyası ideyası. Xürrəmilik.

Azərbaycanda xristian fəlsəfi təlimləri: nestorianlıq, yəqubilik.

Orta əsrlər Şərq fəlsəfə fikir tarixindəki dini-ideoloji cərəyan və təlimlər. İsmaililik, sufizm.

Hürüfilik və sufizm, dini-fəlsəfi bir təriqət kimi. İmaməddin Nəsiminin panteist fəlsəfəsi. Sufi-panteizm fəlsəfəsi və onun nümayəndələri: Eynəliqızat Miyanəçi, Baba Kahi Bakivi, Eynəliqızat Miyanəçi və Mahmud Şəbüstəri.

Orta əsr Azərbaycan peripatetik filosofları-Bəhmənyar, Siraçəddin Urməvi, M.Tusi və onun “Əxlaqi-Nasiri” əsəri. “Əxlaqi-Nasiri” əsərində etik-əxlaqi məsələlərin tədqiqi. Bəşər mədəniyyəti xəzinəsinə parlaq töhfələr vermiş N.Cəncəvinin “Xəmsə”sində fəlsəfi fikirlər. Onun din mövcudluq, insan, elm və idrak haqqında fəlsəfi baxışları. İşıraqlilik fəlsəfəsi: Şihabəddin Yəhya Sührəvərdi.

Azərbaycanın orta əsrlər poetik fəlsəfəsi. Xaqani və Fizulinin əsərlərində fəlsəfi məsələlərin şərhli.

XV-XVIII əsrlər fəlsəfəsinin xüsusiyyətləri. Xəlvətlik. Məhəmməd Qarabaği, Yusif Qarabaği və Rəcəbəli Təbrizi.

Azərbaycan maarifçilərinin fəlsəfəsi. Maarifçilik fəlsəfəsində materializm və ateizm. A.Bakıxanovun fəlsəfi düşüncələri. Onun dünyagörüşündə insan, varlıq və idrak problemləri.

M.F.Axundov materialist filosof kimi. Onun dünyanın maddi vəhdəti, varlıq haqqında təlimi və idrak nəzəriyyəsi.

H.Zərdabinin fəlsəfi düşüncələrində varlıq və idrak problemləri. Cəmaləddin Əfqaninin mənəvi irsi.

XX əsrdə Azərbaycan fəlsəfi fikrinin inkişaf mərhələləri. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda fəlsəfi fikrin inkişafı. Milli-demokratik və inqilabçı-demokratik meyillərin yaranması. N.Nərimanov, M.Ə.Rəsulzadə, Ə.Hüseynzadə, C. Məmədquluzadə, F.Köçərli, Omər Faiq Nemanzadə, M.Hadi.

Radikal inqilabi demokratizm və marksizm cərəyanlarının təşəkkülü. Azərbaycan sovet fəlsəfəsi və onun inkişaf xüsusiyyətləri. Azərbaycan sovet fəlsəfəsinin nümayəndələri: Aleksandr Makovelski, Mehbalı Qasimov, Əhməd-Kərədi Zəkuzadə, Heydər Hüseynov, Ziyəddin Göyüşov, Aslan Aslanov.

Müstəqillik illərində fəlsəfi fikrin inkişaf meyilləri. Keçid dövrünün ziddiyyətlərinin fəlsəfi fikrin inkişafına təsiri. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin ideya siyasi təməllərinin hazırlanması prosesində Ümummilli Lider Heydər Əliyevin “Azərbaycançılıq” məfkurəsinin rolu. Heydər Əliyev ideyalarının şərh və bunların həyata keçirilməsi üçün zəruri ideya siyasi mühitin hazırlanması sahəsində professor Ramiz Mehdiyevin xidmətləri. R.Mehdiyevin “XXI əsrdə milli

dövlətçilik” və “Azərbaycan: qloballaşma dövrünün tələbləri” əsərlərinin Azərbaycanda sosial-fəlsəfi fikrin inkişafında rolu.

Azərbaycanda fəlsəfi fikir mühitinin formalaşdırılması işində atılan təşkilati addımlar. Azərbaycan Fəlsəfə və Sosial-Siyasi Elmlər Assosiasiyasının yaradılmasının və “Fəlsəfə və sosial-siyasi elmlər” adlı jurnalın nəşr edilməsinin əhəmiyyəti.

Mövzu 5. XIX-XX əsrlərin fəlsəfi cərəyanları

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

“Həyat fəlsəfəsi” XIX əsrin fəlsəfəsində yeni qeyri-ənənəvi cərəyan kimi. “Həyat fəlsəfəsi”nin sələfləri: A.Şopenhauer və F.Nitşe. İradə anlayışı və onun təbiət və cəmiyyətə münasibətdə şərh. V.Diltey ”həyat ruhu” haqqında. “Həyat arzusu” ideyası və A.Bergüsonun fəlsəfəsinin yaradıcı təşəkkülü.

XX əsrin fəlsəfi axtarışları. XX əsr qərb fəlsəfəsinin səciyyəvi cəhətləri. Yeni fəlsəfi cərəyanlar və konsepsiyalar. Klassik fəlsəfənin prinsip və müddəalarına tənqidi yanaşmalar. XX əsrin spesifik fəlsəfi konsepsiyaları: sayentizm və antropologizm.

Müasir Qərb fəlsəfəsinin başlıca cərəyanları. Neopozitivizmin meydana gəlməsi və əsas ideya mənbələri. Məntiqi pozitivizm və idrak prosesi. Fəlsəfi antropologiya, elm fəlsəfəsi.

Z.Freyd fəlsəfi psixoanalizin banisidir. Təhtəlşüür (şüur altı) problemi Freyd fəlsəfəsinin tədqiqat predmeti kimi. Freydin

din və bolşevizm haqqında fikirləri. Yeni Freydizm. K.Yunq və E.Fromm.

E.Qusserelin fenomenologiyası. Fenomenologiyada obyekt-subyekt qarşılıqlı əlaqəsi.

Ekzistensializm İkinci Dünya müharibəsindən sonra. Qorxu-ekzistensialist fəlsəfəsinin ən mühüm anlayışı kimi. Ekzistensializmdə dini və ateist istiqamətlər. Ekzistensializmdə mövcudluğun şəxssizləşməsi, insanın tənhalığı və özgəninkiləşdirilməsi ideyaları. Azadlıq anlayışı onun J.P.Sartr, A.Kamyu və L.Şestov tərəfindən izahı. Ekzistensializmdə humanist cizgilər.

Personalizm dini-idealist bir cərəyan kimi. Neotomizmin meydana gəlməsi və əsas inkişaf mərhələləri. Praqmatizm. Müasir dövrdə onun əhəmiyyəti.

Hermenevtikanın görkəmli nümayəndələri: M.Haydegger, H.Q.Qadamer və İ.Piker. Hermenevtikanın əsas ideyaları: mənə və anlayış; mənənin şərhə və anlayışların təhlili. Mədəniyyətin və hermenevtikanın oyun xarakteri.

Humanitar biliklərdə strukturalizm və poststrukturalizm ideyaları. Strukturalizmin simvolizm, fenomenologiya və pozitivizm nəzəriyyələri ilə əlaqəsi. K.Levi-Stros struktur antropologiyasının prinsipləri haqqında. J.Derridanın ideyalarına əsasən, struktur, işarə və oyun humanitar elmlərin diskursunda.

Postmodernizm mədəniyyət və təfəkkürün təzahürü kimi. Postmodernizmdə və klassik fəlsəfədə tək və çoxluğun nisbəti məsələsinin həlli. Postmodernizmdə gözəllik və mənə anlayışları və onların şərhə.

Sovet fəlsəfəsi onun tədqiqat obyektləri və inkişaf mərhələləri. Sovet fəlsəfəsinin ən böyük nümayəndələri: V.İ.Lenin, A.Boqdanov, N.İ.Buxarin.

II BÖLMƏ. FƏLSƏFƏNİN ƏSAS PROBLEMLƏRİ

Mövzu 6. Fəlsəfədə varlıq və materiya problemi

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Ontologiya varlıq haqqında təlimdir. Varlıq probleminin həyati kökü və onun fəlsəfi mənası. Fəlsəfənin inkişaf tarixində varlıq probleminə münasibət. Varlıq ən ümumi reallıqdır və fəlsəfənin ən ümumi kateqoriyasıdır. Varlıq haqqında düşüncələrin spesifikliyi varlığın “mövcud olma” ilə əlaqəsi. Varlıq probleminin aspektləri.

Gerçəklik və reallıq anlayışları. Obyektiv və subyektiv reallıq, onların vəhdət və əlaqəsi. Maddi və mənəvi varlıq.

Varlığın növləri. Varlığın əsas formaları və dialektikası: şeylərin, proseslərin və təbiət hadisələrinin varlığı, insanın varlığı, mənəvi varlıq, sosial varlıq.

Varlığın ziddiyyətli mahiyyəti, onun dəyişkən və daimi olması ideyası. Kainat haqqında elmi və fəlsəfi təsəvvürlərin təkamülü.

Materiya anlayışı mühüm fəlsəfi kateqoriya kimi. Materiya və onun fəlsəfə üçün fundamental əhəmiyyəti. Varlıq anlayışının materiya kateqoriyası vasitəsilə konkretləşdirilməsi. Materiya haqqında təsəvvürlərin təkamülü. Materiyanın elmi-fəlsəfi anlayışı. Materiyanın növləri, quruluşu və xassələri. Substansiya anlayışı.

Hərəkət materiyanın mövcudluq formasıdır. Fəlsəfədə hərəkət anlayışı. Hərəkətin növləri və formaları. Maddi və ideal

hərəkət. Hərəkət formalarının keyfiyyət müxtəlifliyi. Hərəkətin əsas tipləri.

Məkan və zaman materiyanın mövcudluq formalarıdır. Məkan kateqoriyasının məzmunu. Zaman kateqoriyasının mahiyyəti. Məkan və zaman haqqındakı təsəvvürlərin təkamülü. Substansional və relyasion konsepsiyalar. Məkan və zamanın xassələri və ölçüləri. Məkan, zaman və hərəkət arasında qarşılıqlı əlaqə.

Cansız təbiətdə, üzvi aləmdə və sosial proseslərdə məkan və zaman, onların keyfiyyət müxtəlifliyi.

Mövzu 7. Şüur, onun mənşəyi və mahiyyəti

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Fəlsəfədə şüur problemi. Şüurun meydana gəlməsi və ictimai xarakteri. Şüurun genezisi. Şüurun mənşəyi haqqında müxtəlif konsepsiyalar. Şüur gerçəkliyin psixi inikası və fəaliyyətinin tənzimlənməsi formasıdır. Şüurun obyekt və subyekt.

Şüurun strukturu. Duyğu, qavrayış və təsəvvür şüurun sistemli elementləri kimi. Duyğuların reseptor nəzəriyyəsi.

Şüurun yaranması üçün ilkin şərtlər. İnikas və şüur. İnikasin formaları. Cansız təbiətdə inikas, bioloji inikas, sosial inikas. Sosial inikasin səviyyələri.

Materiya və şüurun münasibəti. Şüurun beyinə və şüurun maddi aləmə münasibəti. Şüurun meydana gəlməsini və inkişafını təmin edən xarici və daxili amillər. Şüurun başlıca funksiyaları.

Psixikanın mənşəyi. Psixika və şüur. Şüur insan psixikasının bir hissəsidir. Şüur və təfəkkür. Praktika-şüurun hərəkətverici qüvvəsidir. Şüurun formalaşmasında əməyin, ünsiyyətin və dilin rolu. Şüurun növləri.

Mənlik şüuru (özünü dərk etmə) şüurun varlığının ən mühüm tərəfidir. Mənlik şüurunun səviyyələri .

Şüur və kibernetika.

Mövzu 8. İdrak nəzəriyyəsi

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

İdrak fəlsəfi təhlilin predmetidir. İdraka fəlsəfi yanaşmanın spesifikliyi. İdrakın obyekt və subyekti. Fəlsəfə tarixində idrak probleminin qoyuluşu və həlli mərhələləri.

İdrak nəzəriyyəsi (qneseologiya) – idrakın mənşəyi və mahiyyəti, idrakın pillələri və əsas formaları, metod və üsulları haqqında bütöv və fəlsəfi təlimdir. Praktika məsələsi idrak nəzəriyyəsinin başlıca problemi kimi.

İdrak prosesinin mərhələləri. İnsanın nəzəri və praktiki fəaliyyətində idrakın rolu. İdrak və bilik. Biliyin müxtəlif formaları və idraki fəaliyyəti.

Hissi idrak və dünyanın dərk edilməsi prosesində onun rolu. Hissi idrakın formaları: duyğu, qavrayış, təsəvvür, idrak prosesində onların rolu. Hissi idrakda obraz və işarənin vəhdəti.

Rasional idrak gerçəkliyin inikasıdır. Rasional idrakın əlamətləri, təfəkkürün inkişafında dilin rolu.

Hissi və rasional idrakın vəhdəti. Sensualizmin (empirizmin) və rasonalizmin birtərəfliyi.

Yaradıcılıq anlayışı. Yaradıcılıq və intuisiya. Kəşf və ixtira yaradıcı fəallığının mühüm formasıdır.

Həqiqət anlayışı. Həqiqətin aspektləri və formaları. Nisbi və mütləq həqiqət. Həqiqət – yalan və yanılmalar. Həqiqətin yalandan fərqləndirilməsi problemi.

Elmi idrak. Elmi inqilab və dünyanın elmi xəritəsinin dəyişməsi. Elmi idrakın forma və vasitələri: problem, prinsip, ideya, hipoteza və nəzəriyyə. İdrakın empirik və nəzəri səviyyələrinin qarşılıqlı əlaqəsi. Elmi idrakın obyektivlik kriteriyaları. Elmi idrakın nəticələrinin həqiqiliyi və səhiihiyi.

Mövzu 9. Dialektika

Vaxt – 6 saat

Mühazirə - 4 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

I. Dialektika

Dialektikanın mənşəyi və mahiyyəti. Dialektika-inkışaf haqqında təlimdir. Dialektikanın mahiyyəti və strukturu. Obyektiv və subyektiv dialektika. Dialektikanın funksiyaları.

Dialektikanın əsas prinsipləri. Əlaqə anlayışı. Dinamik və genetik əlaqə.

Qanun anlayışı. Qanun və qanunauyğunluq. Xüsusi, ümumi və ən ümumi qanunlar. Təbiət, cəmiyyət və təfəkkür qanunları. Obyektiv və subyektiv qanunlar. Fəlsəfədə qanunların təbiətinə yanaşmalar.

Dialektikanın qanunları. Bu qanunun insanların nəzəri təfəkkürünün formalaşmasında və əməli işlərindəki rolu.

Kəmiyyət dəyişmələrinin keyfiyyət dəyişmələrinə keçməsi qanunu. "Keyfiyyət", "xassə", "kəmiyyət", "ölçü", "sıçrayış" anlayışları. İnkişafın təkamül və inqilab formaları. Kəmiyyət dəyişmələrinin keyfiyyət dəyişmələrinə keçməsi qanunu İnkişafın ən ümumi və obyektiv qanunudur.

Əksliklərin vəhdəti və ziddiyyəti qanunu. "Əkslik", "ziddiyyət", "vəhdət", "eynilik", "mübarizə", "fərq" anlayışları. Harmoniya. Ziddiyyətlərin növləri və tipləri.

İnkari inkar – dialektikanın ən ümumi qanunudur. "İnkar", "varislik", "inkişaf" – inkari inkar qanununu səciyyələndirən əsas anlayışlar kimi. İnkari inkar qanununa dialektik və metafizik mövqedən yanaşmalar. İnkişafda varislik əlaqəsi.

I. Dialektikanın kateqoriyaları.

Kateqoriya anlayışı. Anlayışların əhəmiyyəti. Kateqoriyalar haqqında təsəvvürlərin təkamülü. İnsan fəaliyyətində kateqoriyaların əhəmiyyəti.

Kateqoriyaların təsnifatı. Ontoloji və ya substantiv kateqoriyalar. Atributiv kateqoriyalar. Nisbət və ya relyativ kateqoriyalar.

Ən ümumi və ya universal əlaqələri əks etdirən kateqoriyalar: tək, xüsusi və ümumi, qanun və qanuna uyğunluq, mahiyyət və hadisə.

Struktur əlaqələrini ifadə edən kateqoriyalar: hissə və tam; sistem, struktur və element; məzmun və forma.

Determinasiya və ya səbəbiyyət əlaqələrini ifadə edən kateqoriyalar: səbəb və nəticə; zərurət və təsadüf; imkan və gerçəklik.

Mövzu 10. İctimai şüurun quruluşu və formaları

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

İctimai şüur anlayışı. İctimai şüurun mahiyyəti, cəmiyyətin inkişafında onun rolu. İctimai şüur və ictimai varlıq, onların qarşılıqlı əlaqəsi. İctimai şüur və cəmiyyətin mənəvi həyatı.

İctimai şüurun sosial təbiəti. İctimai şüurun funksiyaları. İctimai şüurun strukturu. Sosial funksiyalarına görə ictimai şüurun formaları.

İctimai psixologiya və ictimai ideologiya. Praktiki fəaliyyətdə və idarəetmədə ictimai psixologiyayı nəzərə almağın zəruriliyi. İctimai və milli ideologiya anlayışı. İdeologiyada milli və ümumbəşəri mənafelərin ziddiyyəti. Müasir dövrdə müstəqillik, milli ideologiya, milli əqidə və inamın vəhdəti. Azərbaycan xalqının vahid yeni milli ideologiyasının yaradılmasının zəruriliyi.

Mentalitet anlayışı. Mentalitet – cəmiyyətin, mənəvi-psixoloji simasıdır.

İctimai və fərdi şüur, onların qarşılıqlı əlaqəsi. İctimai şüurun inkişafında varislik. Kütləvi şüur və ictimai rəy.

Mövzu 11. Fəlsəfədə insan problemi

Vaxt – 4 saat

Mühazirə - 2 saat

Seminar – 2 saat

Mövzunun qısa məzmunu:

Fəlsəfi fikir tarixində insan problemi. İnsan, fərd və şəxsiyyət anlayışları. Şəxsiyyətin formalaşmasında ictimai mühitin rolu. İnsan probleminin fəlsəfi araşdırılmasının spesifikliyi və aktuallığı. İnsanın təbiəti, mahiyyəti və vəzifələri. Azərbaycan fəlsəfi fikir tarixində insan problemi.

Şəxsiyyətin sosial mahiyyəti. Tarixi inkişafda şəxsiyyətin rolu. Görkəmli şəxsiyyətlərin rolu barədə fəlsəfi konsepsiyalar. Şəxsiyyət və müasir dövrün sosial-iqtisadi və mənəvi problemləri.

İnsanın mənşəyi haqqında müxtəlif təlimlər. İnsanın mənşəyinə dair Darvinin təkamül nəzəriyyəsi. Əmək tələbatdan yaranır, əmək fəaliyyəti insanın özünün, dilin, təfəkkürün və s. inkişafıdır.

İnsanın mövcudluğu anlayışı. İnsan biopsixo-sosial fenomendir. İnsanın mövcudluğuna dair ekzistensialist baxış. İnsanın təbii (bioloji) və ictimai (sosial) tərəfləri. İnsanın vulqar sosioloji izahının tənqidi. İnsanın bioloji və sosioloji vəhdəti. Psixoanaliz və insan problemi.

İnsanın mənəvi təcrübəsində həyat və ölüm problemi. Həyatın mənası. Ölüm və ölməzlik. İnsan həyatının qiymətləndirilməsində pessimizm. Ölüm probleminə müxtəlif münasibətlər. Həyat və ölümün mənasının dini izahı.

Fəlsəfədə insan və bəşəriyyət. Mənəvi və sosial dəyərlər. Dəyərləri qorumaq və inkişaf etdirməyin zəruriliyi. Aksiologiya və müasirlik. Xarizmatik tarixi şəxsiyyət problemi.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

I. Dərsləklər və dərslər vəsaitləri

1. Azərbaycan fəlsəfə tarixi. I-II cildlər. Bakı, 2014
2. Bağırov Z. Fəlsəfə (sxemlərdə). Dərslər vəsaiti. (bakalavr hazırlığı üçün). Bakı, 2009
3. Fəlsəfə (Ali məktəblər üçün dərslər vəsaiti). Bakı, 1999
4. Fəlsəfə. Ensiklopedik lüğət. Bakı, 1997
5. Fərhadov M. Fəlsəfənin əsasları (dərslər vəsaiti). Bakı, 2006
6. Hacıyev Z. Fəlsəfə (Ali məktəblər üçün dərsləklər). Bakı, 2012
7. İmanov H. Fəlsəfənin əsasları. Bakı, 2010
8. Mehdiyev R. Fəlsəfə (Ali məktəblər üçün dərslər vəsaiti). Bakı, 2010
9. Nəzərova A. Fəlsəfə terminlərinin izahlı lüğəti. Bakı, 2014
10. Paşayev V. Fəlsəfə. Bakı, 1999.
11. Rüstəmov Y. Fəlsəfənin əsasları (dərslər vəsaiti). Bakı, 2007
12. Şükürov A. Fəlsəfə (Ali məktəblər üçün dərsləklər). Yenidən işlənmiş və təkmilləşdirilmiş ikinci nəşri . Bakı, 2008
13. Skirbekk G. Gilye N. Fəlsəfə tarixi. Azərbaycan dilinə tərcümə edən - fəlsəfə elmləri doktoru Adil Əsədov. Bakı, 2007.
14. Tağıyev Ə. Fəlsəfə. Bakı, 2012
15. Алексеев П.В. Философия (Учебник). Москва, 1998
16. Античная философия: Энциклопедический словарь. Москва, 2008.
17. Асмус В. Ф. Античная философия. Москва, 1999
18. Буряк В. В. Античная философия. Учебник. Симферополь, 2009
19. Волчек Е.З. Философия (Учебник). Минск, 2003
20. Габидулин Р. Основы философии. Москва, 2003
21. Горелов А.А. Основы философии. (Учебник для вузов). Москва, 2010

22. Философия: Учебник. / Под ред. А.Ф. Зотова, В.В. Миронова, А.В. Разина.— 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2004.
23. Канке В.А. Основы философии. (Учебник для вузов). Москва, 2008
24. Солопова М. А. Античная философия // Новая философская энциклопедия / Москва, 2010
25. Чанышев А. Н. Философия древнего мира. Москва, 2003

II. Monoqrafiyalar

1. Abbasov N. Təsəvvüf fəlsəfəsi. Bakı, 2012
2. Ağabəyova Ü. Yusif Qarabağının fəlsəfi dünyagörüşü. Bakı, 1996.
3. Ağayev M. XX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikrində din problemi. Bakı. 2008
4. Ağayev M. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə (ictimai-siyasi və fəlsəfi görüşləri). Bakı, 2006
5. Allahyarova T. Sinergetika-I. Sinergetik ontologiya: Təbiətin vəhdətdə özünütəşkili. Bakı, 2005
6. Aslanova R.N. İslam və mədəniyyət. Bakı, 2002
7. Babayev Y. Təriqət ədəbiyyatı: sufizm, hürufizm. Bakı, 2007
8. Bünyadzadə K. İslam fəlsəfəsi: tarix və müasirlik. Bakı, Çarşıoğlu, 2010
9. Dürant U. Fəlsəfi hekayətlər: dünya fəlsəfəsinin ən görkəmli nümayəndələrinin həyat və baxışları. Bakı, 2006.
10. Engels F. Təbiətin dialektikası. Bakı, 1966.
11. Əhədov A. Qədim dünya fəlsəfəsi. Bakı, 1995
12. Əhmədli R. Azərbaycan milli-demokratik dövlətçilik məfkurəsi: türkcülük, müasirlik, islamçılıq. Bakı, 2007
13. Əhmədli C. Materialist dialektikanın əsas qanunları haqqında. Bakı, 1967

14. Əlizadə S. Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və islam (mülahizələr, şərhlər). Bakı, 2003
15. Əliyeva G. Sosial-mənəvi tərəqqi sistemində İslam dininin yeri və rolu. Bakı, 2008
16. Əliyeva Z. Azərbaycan maarifçiliyi və dünya ədəbi-nəzəri fikri (Mirzə Fətəli Axundzadə maarifçiliyi Azərbaycan və dünya ədəbi-nəzəri fikrinin gözü ilə). Bakı, 2008
17. Əsədov A. Anqlo-Amerikan fəlsəfədən etüdlər: anqlo-amerikan fəlsəfədə idealın və reallığın münasibətlərinə dair: Bakı, 2008
18. Əsədov A. Fəlsəfə tarixindən etüdlər: İdeal və reallıq arasında ziddiyyət və onun Qərb, rus və Şərq təfəkküründə həll imkanları. Bakı, 2007
19. Əsədov A. Yunan fəlsəfəsindən etüdlər: yunan fəlsəfəsində idealın və reallığın münasibətlərinə dair. Bakı, 2008.
20. Freyd Z. Yuxuların yozumu. Bakı, 2014
21. Heydər Əliyev və azərbaycançılıq məfkurəsi. Bakı, 2002
22. Həsənov R. Georq Vilhelm Fridrix Hegelin ruh fəlsəfəsi. Bakı, 2011
23. Hüseyinov H. XIX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən. Bakı, 2007
24. Xəlilov S. Fəlsəfə: tarix və müasirlik (fəlsəfi komparativistika). Bakı, 2006
25. İbrahimov H. S. Şərq peripatetizmi və islamda imamilik. Bakı, 2006
26. İmanov H.R., Əhədov A.F. Orta əsrlərdə ərəb-müsəlman fəlsəfi fikri. Bakı, 2008
27. İsayev V. E. Əşəri və əşərilik təlimi. Bakı, 2008
28. Kərimov V. Fəlsəfədə və təbiətşünaslıqda varlıq və materiya problemi. Bakı, 2003
29. Qaralov Z. Məhəmməd Nəsirəddin Tusi: elm, saf əxlaq dünyasına açılan qapı. I cild. Bakı, 2009
30. Qasimov R. Əsrləri qabaqlamış alim Nəsirəddin Tusi. Bakı, 2003.

31. Qasımzadə F. F. Avestadan bu günədək. Bakı, 1982.
32. Qasımzadə F., Şirəliyev H. Dialektik materializm. Bakı, 1972.
33. Qasımzadə F.F. İki fenomen və İslam: "Dədə-Qorqud"da və Füzulidə islam ənənələri. Bakı, 1999.
34. Qasımzadə F.F. "Qəm karvanı" yaxud zülmətdə nur: Füzulinin dünyagörüşü. Bakı, 1968.
35. Qədim Yunan fəlsəfəsi antologiyası. Bakı, 2002
36. Marksizm– leninizm fəlsəfəsinin əsasları. Bakı, 1980.
37. Marks K. və Engels F. Üç cildlik seçilmiş əsərləri. I, II. III cildlər. Bakı, 1978– 1983.
38. Mehdioglu A. İbn Xəldun və onun fəlsəfəsi. Bakı, 2006.
39. Mehdiyev R. Azərbaycan: tarixi irs və müstəqillik fəlsəfəsi. Bakı, 2001.
40. Mehdiyev R. “Azərbaycan: qloballaşma dövrünün tələblər”. Bakı, 2005
41. Mehdiyev R. XXI əsrdə milli dövlətçilik. Bakı, 2003
42. Məmmədov A. M. İslamda əsas sosial-fəlsəfi anlayışlar. Bakı, 2001.
43. Məmmədov A. M. İslam fundamentalizmi: mahiyyəti, əsas prinsipləri və təzahür formaları. Bakı, 2004
44. Məmmədov Ə. Dialektik idrak və ümumi elmi tədqiqat metodları. Bakı, 1997
45. Məmmədov Ə. Dialektik idrak və eksperimental metod. Bakı, 1992
46. Məmmədov Ə. Elmi idrak və onun inkişaf dialektikası. Bakı, 1998
47. Məmmədov Z. Azərbaycan fəlsəfəsi tarixi. Bakı, 2006
48. Məmmədova A. XX əsr Azərbaycan romantizminin fəlsəfəsi (Məhəmməd Hədinin irsinin tədqiqi əsasında). Bakı, 2003
49. Mustafayev F. Azərbaycan türklərinin dini-fəlsəfi dünyagörüşü. İstanbul, 2005
50. Nəcəfov M. İdrak prosesinin dialektikası. Bakı, 1979

51. Nəsirov V., Məmmədov Ə. Müasir elm və məkan-zaman problemi. Bakı. 1985
52. Orta əsrlərin fəlsəfi və sosial-siyasi fikri. Qərbi Avropa və Azərbaycan /Ə. M. Tağıyev, N. M. İsayev, S. M. Nuriyev və b./ Bakı, 1999
53. Rüstəmov İ. Azərbaycanda təbii-elmi biliyin inkişafının fəlsəfi problemləri (XIX əsr-XX əsrin əvvəli). Bakı, 2001
54. Rzayev B. İdrak proseslərinin fəallaşdırılması yolları: (Metodik vəsait). Bakı, 2003
55. Rzayev M. Fəlsəfə tarixi. Naxçıvan. 2011
56. Rzayev M. Fəlsəfədə dəyər kateqoriyası. Bakı, 2009
57. Rzayev M. Keçid dövrü və şəxsiyyət. Bakı, 2007
58. Rzayev M. Şəxsiyyət: azadlıq və milli şüur. Bakı, 2009
59. Şəkixanova M.M. Sufizm fəlsəfəsinin «kamil insan» konsepsiyası. Bakı, 2007
60. Şərq fəlsəfəsi (XI-XII əsrlər). Tərcümə edən Z.C. Məmmədov, 1999
61. Şükürov A. Azərbaycan fəlsəfəsi. Qədim dövr. Bakı, 1993
62. Şükürov A. Fəlsəfə - cəmiyyətdə onun yeri və rolu. Bakı, 1996
63. Şükürov A. Müstəqil dövrün fəlsəfəsi və filosofları. Bakı, 2007
64. Şükürov A. Şərq fəlsəfəsi və filosofları. Bakı, 2005
65. Şopenhauer A. Dünya iradə və təsəvvür kimi. Bakı, 2011
66. Vəliyev S. Milli dövlətçilik hərəkətinin yüksəlişi və Xalq Cümhuriyyəti dövründə Azərbaycançılıq ideyası. Bakı, 2003
67. Zeynalov M.B. Fəlsəfə tarixi (Qərb fəlsəfəsi) Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2000
68. Zərqanayeva I.Z. Qəzalinin fəlsəfi-etik görüşləri. Bakı, 2007
69. Адорно Т. В. Негативная диалектика. Пер. с нем. Москва, 2003
70. Алексеев П. В., Панин А. В. Теория познания и диалектика. Москва, 1991

71. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. Москва, 1980.
72. Джохадзе Д. В., Джохадзе Н. И. История диалектики: Эпоха античности. Москва, 2005
73. Диалектика и её критики. Москва, 1986.
74. Диалектическое противоречие Москва, 1979
75. Доброхотов А.П. Категория бытия в классической западноевропейской философии. Москва, 1986
76. Индийская философия: Энциклопедия. Москва, 2009
77. Канаева Н. А. Индийская философия древности и средневековья. Учебное пособие. Москва, 2008
78. Лазарев В.В. Становление философского сознания Нового времени Москва,, 1987.
79. Лурье В. М. История византийской философии. Санкт-Петербург, 2006
80. Мамардашвили М. К. Лекции по античной философии. Москва, 1997
81. Михайлов Ф. Т. Общественное сознание и самосознание индивида. Москва, 1990.
82. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. Учебное пособие. Москва, 1974.
83. Огурцов А. П. Философия науки эпохи Просвещения. Москва, 1993.
84. Оруджев З. М. Диалектика как система. Москва, 1973
85. Рассел Б. История западной философии. Москва, 1991.
86. Рикуперати Д. Человек Просвещения // Мир Просвещения. Исторический словарь. Москва, 2003
87. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко. Москва, 2000.
88. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVII веков. Учебник. Москва, 1996.
89. Соколов В.В. Философия Рене Декарта. Москва, 1986.

90. Сольников В.П. Философия: Учебное пособие для юридических вузов. Санкт-Петербург, 1999.
91. Фролов И. Т. и др. Введение в философию. Москва, 2003
92. Хайдеггер М. Бытие и время (Перевод с немецкого В. В. Бибихина) Москва, 1997
93. Хоркхаймер М., Адорно Т. В. Диалектика просвещения. Философские фрагменты. Москва- Санкт-Петербург, 1997
94. Уледов А.К. Структуры общественного сознания. Москва, 1968.
95. Хлебников Г. В. Античная философская теология. — М.: Наука, 2007.
96. Целлер Э. Очерк истории греческой философии. Перевод С. Л. Франка. Санкт-Петербург, 1996.
97. Чельшев П.В. Обыденное сознание или не хлебом единым жив человек. Москва, 2007
98. Шохин В. К. Первые философы Индии. Учебное пособие. Москва, 1997
99. Шохин В. К. Брахманистская философия. Начальный и раннеклассический периоды. Москва, 1994
100. Шохин В. К. Школы индийской философии. Период формирования IV в. до н. э. — II в. н. э. Москва, 2004
101. Штёкль.А. История средневековой философии. Санкт-Петербург, 1996.

III. Elmi məqalələr

1. Abbasova M. Siyasi milli şüur: quruluşu, mərhələləri və inkişafı// Tarix və onun problemləri. № 4. 2009. səh. 332-334
2. Abdullayeva Ş. Təsəvvüfün əsas ideyaları Dövlət və din jurnalı. № 11(40) 2015 . s. 55-65
3. Hacıyeva A. Əl-Qəzalinin hermenevtik metodu həqiqət konsepsiyası kontekstində // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 4, 2005. s. 102-114

4. Əhmədova A.Ə. Fəlsəfədə ünsiyyət problemi // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 4, 2013. s. 81-87
5. Əliyeva S.H. Intellekt sosial-fəlsəfi problem kimi // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 1, 2014. s. 74-80
6. Ələkbərov F. Azərbaycan fəlsəfəsi tarixindən: maqların təlimi // Dövlət və din jurnalı. № 1 (30) 2015 . s. 97-107
7. Əlizadə A. Antik atomçuların və epikürçülərin fəlsəfəsi // Dövlət və din jurnalı. № 9(38) 2015 . s. 51-60
8. Əlizadə A.İctimai fikir tarixində tanrının varlığı məsələsi// Dövlət və din jurnalı. № 3 (33) 2015 . s. 29-39
9. Əlizadə A. Səmədov E. Sokratöncəsi yunan fəlsəfəsi: Milet məktəbindən Eleya məktəbinə qədər// Dövlət və din jurnalı. № 6(35) 2015 . s. 43-54
10. Haşımova S.S. Şəxsiyyətin tipologiyası haqqında // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 2, 2005. s. 167-177
11. Həsənova P. Qeyri-rasional əməliyyatlar və yaradıcılıq problemi.//Bakı universitetinin xəbərləri, Sosial-siyasi elmlər seriyası. №3. 2010. Səh. 118-124
12. Kərimov V. Qədim fəlsəfədə varlıq problemi // Bakı Universitetinin xəbərləri// Sosial-siyasi elmlər seriyası № 1. 2007. səh. 118- 132
13. Məmmədov Ə.B., Əzizova A.Ə. Elmi inqilablar və rasionallıq tiplərinin qarşılıqlı əlaqəsinin əsas aspektləri // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 2, 2013. s. 90-99
14. Məmmədova A.S. A.Şopenhauerin fəlsəfi irsində romantizm ənənələri // Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 3, 2012. s. 129-139
15. Paşayeva Ə. Spinoza fəlsəfəsində cövhərin vəhdəti və panteizm// Dövlət və din jurnalı. № 1 (30) 2015. s. 108-117

16. Rəşidov Z. Qərb tədqiqatçılarının Spinoza fəlsəfəsində yaradılış probleminə münasibəti // Dövlət və din jurnalı. № 6(35) 2015 . s. 95-104
17. Osman Əfəndi. Hissi idrak prosesində “estetik zövq” anlayışının yeri. //Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 1, 2005. s. 21-25
18. Ömərov V. İdeologiya anlayışının mahiyyəti// Səs qəzeti. 6 yanvar 2012-ci il. səh. 7.
19. Алиева М.А. Эвтаназия как морально-правовая проблема// Bakı Universitetinin xəbərləri. Sosial siyasi elmlər seriyası № 1, 2005. s. 5-14
20. Берти Э. Древнегреческая диалектика как выражение свободы мысли слова // Историко-философский ежегодник 1990. Москва, 1991
21. Богута И. И. Сто школ — период расцвета китайской философии // История философии в кратком изложении. Москва, 1994
22. Исаев А. А. Проблема обоснования категорий «бытие» и «существование» в истории философии // Философская жизнь Урала. Екатеринбург, 1999. с. 200—206.
23. Нидэм Дж. Происхождение и развитие теории Пяти элементов: Школа натуралистов (Иньянцзя) и Цзоу Янь // Китайская геомантия. Сост., вст. ст., пер., примеч. и указ. М. Е. Ермакова. СПб.: «Петербургское востоковедение», 1998. С. 215—228.
24. Солодухо Н. М. Бытие и небытие как предельные основания мира //Вопросы философии, № 6, 2001